

491 sider, 330- kr.
Samleren

'OM Å KOMME UT I SPRITTEN'

AF SUNNEV GRAN

I Per Olov Enquists bøger kan man altid læse om en spænding mellem individerne og deres omgivelser. Ikke bare personerne, men også konteksten – de sociale vilkår og tidsånden – træder frem i flere dimensioner. Det betyder, at hvad der påvirker, og hvad der bliver påvirket, i forholdet mellem kollektivet og individet aldrig er entydigt i dette forfatterskab.

For den, som har læst ham før, og specielt de tidlige bøger, indeholder den selvbiografiske *Et andet liv* meget bonusmateriale. Den livshistorie, han fortæller, er nemlig også historien om omstændighederne om tilblivelsen af centrale titler som *Legionærerne* (1969), *Sekundanten* (1972) og *Den forstødte engel* (1986). Og ikke mindst *Kaptajn Nemos bibliotek* (1991) – romanen, som Enquist for længst havde fundet titlen til, men som han ikke var i stand til at få ned på papiret, fordi han var for fuld, dag ud og dag ind, i mange, mange år.

Hovedforklaringen

Er det misbruget, der fører til alle de andre problemer, eller er det de andre problemer, som forårsager misbruget? Set udefra kan man naturligvis argumentere for forskellige hovedforklaringer, som må tippe den ene eller den anden vej, og mene, at tyngden i behandlingen af misbrug må sættes ind på den ene eller den anden side. Men set indefra hos den, som står midt i misbruget, bliver den slags problemstillinger lige så lidt anvendelige som den om hønen og ægget.

Lige så vanskeligt det er at forklare vejen ind i misbruget, er det at forklare vejen ud igen. For den, som både i egne og andres øjne har været uheldelig misbruger, virker det nærmest som

et mirakel at blive ædru. Set i lyset af al uenigheden om effekten af forskellige behandlingsformer og manglen på eksakt viden på et svært og komplekst område, er det ikke så mærkeligt, at den, som faktisk kommer ud af misbruget, vil se på sin egen historie som unik. Så vil enkelte altid stå frem og mene, at de har løst misbrugets gåde, men Enquist hører ikke til dem, som har åbnet egen klinik efter at være blevet ædru.

Gennembrud

Som altid hos Enquist er omgivelserne lige så meget forgrund som baggrund, og dette gælder særligt bogens første del, som skildrer barndommen i den nordsvenske landsby i 1930- og 40-tallet. Vejen går videre til Uppsala, studier og begyndende skrivning. Enquist får sit litterære gennembrud i midten af 1960-erne og bliver en aktiv deltager i samfundslivet, ikke mindst fordi han tager politisk brændbare spørgsmål op i sine bøger. Med en fortid som aktiv idrætsudøver konkurrerer han først og fremmest med sig selv: 'Bedre at komme på syvende plads med personlig rekord end at vinde med et dårligt resultat.' Denne indstilling bevarer han som forfatter, han udfordrer sig selv og sine evner og vinder gang på gang. Indtil det begynder at ligne et plateau. Med en metafor fra højdespring: Resultaterne flader ud, lige under to meter. Så hjælper det kun lidt, at kritikerne løfter ham til stadig nye højder, når han selv – mesteren og geniet – ser, at teksterne ikke holder. Drikkeriet tager til, skriveproduktionen går ned.

Selvindsigt

Op igennem 1970'erne erfarer han den gamle sandhed, at der skal en stærk ryg til at bære medgang. Udadtil er han stadig den feterede PO, samtidigt med at drikkeriet udvikler sig videre, dels til en apatisk overgivelse til bevidstløsheden, dels til en bevidst deroute mod fornedelsen skridt for skridt.

Selvindsigten er ikke til nogen hjælp, snarer tværtimod. Den skarpe betragter Enquist afslører lægerne, lige så let som han afslører sig selv, men han lader dem blive i troen på, at problemet handler om depression. Alle pillerne, som 'de omsorgsfulde og kulturinteresserede læger' udskriver, gør ikke sagen bedre, og heller ikke terapeuternes forsøg på at finde bagvedliggende årsager i et kompliceret kunstnersind. Og omgivelserne har heller ikke noget at bidrage med, andet end at nikke imponeret til hans 'lynende klarsynede analyser' af elendigheden.

Han fortsætter med at drikke, og der går sport i at være forsøgsdyr: De beroligende medikamenter giver nye, interessante former for abstinenser i tillæg til alkoholen, og via systematisk tilvænning mestrer han snart at drikke med antabus i blodet.

Ind i mørket

Denne tredje og sidste del af *Et annet liv* har titlen 'Ind i mørket' og viser også, hvordan den dybe, destruktive *selvmedlidenhed skygger* for indlevelse i andres liv. Koner, børn og venner nævnes knapt nok i denne del af bogen. Til slut er det alligevel disse konturløse omgivelser, som samler ham op og sender ham til afvænnning. Han er i behandling flere steder, som alle følger Minnesota-modellen. Så holder han helt op med at drik-

SUNNEV GRAN
FILOLOG OG FREELANCE SKRIBENT

ke og skriver *Kaptajn Nemos bibliotek*. Her slutter hans fortælling, og i bogens sidste, opsummerende afsnit konstaterer han, at han har været ædru fra den dag i 1990 og frem til dags dato.

Minnesota

I slutningen af 1980-erne gjorde Minnesota-klinikkerne deres indtog i Sverige og også i Norge – med Vangseter som den første institution. Markedsføringen rettede sig særligt imod socialt vellykkede, som drak i skjul, og mindre mod gadealkoholikere – ligesom foretagender som det norske Mestringshuset i dag. Disse kursteder, som har givet indtryk af at være moderne og innovative, er i bund og grund ikke andet end AA's 12 trin fra 1950-erne i ny indpakning.

Til trods for over 10 år med hårdt drikkeri er Enquist i det ydre en socialt vellykket og berømt mand og således en godt kvalificeret Minnesota-patient, da han lader sig indlægge på Huddinge sygehus i vinteren 1989, den eneste offentlige institution som praktiserer Minnesota-modellen. Her skal han blot definere sig selv som absolut mislykket og sit misbrug som en sygdom, han ikke kan helbrede ved egen hjælp, og så overlade helbredelsen til højere magter. Og dette oplæg får han problemer med.

Enquist reagerer stærkt mod Minnesota-modellens teori og metode, og de mest tungtvejende modforestillinger har han mod den autoritære tankegang: Eneste tilladte læsestof er Metodens egne kildekrifter, som er De 12 trin med kommentarlitteratur. Det virker unægtelig trist for en ordets mester. Man underkaster sig en trinvis hjernevask, som begynder med erkendelsen af, at man selv er et absolut nul. Fra syndsbekendelse og anger kommer overgivelsen til frelsen, som er en magt uden for det totalt værdiløse selv. Alle tilløb til kritisk tænkning knebles med argumentet om, at opposition mod Metoden blot bekræfter, hvor syg man i virkeligheden er.

Nyreligiøsitet

Den ydre redningsmagt kaldes Gud i denne ideologi – med en særlig vigtig præcisering: *'Gud, sådan som vi selv opfatter Ham'*. På mange måder kan dagens udøvere af AA's 12 trin placeres i rækken af nyreligiøse bevægelser. Ideologien har fritstillet sig fra traditionel, kessionel teologi og tilbyder i stedet klienterne at skabe deres egen guddommelige redning. På den ene side er det religiøse aspekt så lidt normativt, at også ikke-troende kan godtage det. Samtidigt ligger det snublende nær, at det er Metoden selv, som er guddommen, den ydre kraft, som først skiller misbrugeren ad og så sætter ham eller hende sammen igen. For Enquist, som er af den opfattelse, at man har fået kun ét liv tildelt, bliver det slet og ret uanstændigt at forestille sig, at man skal skænkes et nyt liv som erstatning for et gammelt og ubrugeligt.

Parallelt med de giftige beretninger om læger og behandlede fortæller Enquist om det gode, antiautoritære og konstruktive fællesskab, som opstår mellem de indlagte, nærmest bag om ryggen på lederne. Oplægget indebærer nemlig også de traditionelle AA-møder, og selv om han ikke føler sig komfortabel med sit 'Hej, jeg hedder PO, jeg er alkoholiker', oplever han det ligestillende fællesskab som værdifuldt. Før han forlader det hele,

arrangerer kammeraterne en ulovlig afskedsceremoni for ham, hvor den lille dråbe af guld, som ledelsen uddeler ved den officielle afslutning, er erstattet af et håndtryk, som passerer de 16 deltagere i cirklen.

Disse 16 udgør det, Enquist har regnet ud som 'den privilegerede promille' – ud fra antagelsen om, at der findes ca. 16.000 misbrugere inden for det geografiske område, som det offentlige sygehus dækker. Senere finder han ud af, at de fem uger med indoktrinering og andre etiske tvivlsomheder har kostet svenske skatteydere 82.000 kroner per deltager.

Skønlitteratur

Enquists subjektive skildring af alkoholikerens møde med Minnesota-modellen og AA-bevægelsen er en ganske dræbende analyse af de ideologiske overbygninger, som styrer disse metoder, og desuden er det tankevækkende at se, hvordan det moderne, offentlige svenske hjælpesystem siger god for en i bedste fald mangelfuld behandlingsform. Man bør alligevel læse *Et annet liv* først og fremmest som den skønlitterære bog, den er, og det er forkert at læse den som et debatindlæg om misbrugsbehandling. Enquist tog selv kampen op mod sundhedsvæsenet efter opholdet på Huddinge, fortæller han. Det var særligt det, han havde oplevet som krænkelser af privatlivet, han vendte sig imod. Men så erkender han, at der er noget 'helt sygt' også i dette behov for at knække behandlingssystemet, og resignationen tager over. Det bliver til flere udpumpninger og flere afbrudte behandlinger. Ind imellem falder Berlinmuren, men han er ikke i stand til at engagere sig. Angsten for verden driver ham ind på hotelværelset, hvor han har to flasker billig tjekkisk vin. Han sammenligner på patetisk vis sig selv med Job i Det gamle testamente. Det sidste behandlingssted i rækken ligger i Danmark og følger i og for sig den samme forhadte Metode. Men på en eller anden måde bliver dette ophold anderledes. De indlagte får mere tid til hinanden og udsættes mindre for ledelsen. Det er her og nu, han pludseligt begynder at skrive *Kaptajn Nemos bibliotek*.

Redning

Spørgsmålet, som stilles i *Et annet liv* – om hvorfor det gik så galt, når det begyndte så godt, bliver ikke endeligt besvaret, men det er måske ok – når slutningen er god. Enquists redning bliver genoptagelsen af et 50 år gammelt medlemskab af lokalafdelingen af Blå Kors. Strengt taget aflagde han afholdslofte som otteårig i en forening, hvor moderen var leder, og hvor han kæmpede sig frem til at blive vicerevisor, længe før han havde nogen klar opfattelse af, hvad det indebærer 'at komme ud i spritten'. Han forkaster mærkatet 'tørslagt alkoholiker' og dermed hele AA-filosofien og kalder sig i stedet for 'totalafholdsmand' – en betegnelse, som associerer til et valg og et standpunkt, ikke til sygdom, diagnose og helbredelse. ■

Oversættelse fra norsk til dansk: Birgitte Jensen.

Denne anmeldelse har tidligere været bragt i RUS & SAMFUNN Nr. 6/2009.

Den bringes med tilladelse af RUS & SAMFUNN og Sunnev Gran.